

L'ECONOMIA ESPANYOLA EN EL MERCAT UNIC EUROPEU DE 1992

CARLES A. GASÒLIBA

Instituto de España en Londres

Londres, 16 de novembre de 1989

L'economia espanyola es troba en el moment més delicat del seu procés d'integració a la Comunitat Europea. Procés que cal recordar-ho, es troba orientat per una banda en l'assoliment dels objectius de plena adaptació a les condicions fixades en el període transitori establert en el Tractat d'Adhesió i per una altra a les noves normes i expectatives derivades de l'aplicació de l'Acta Única Europea i més específicament de l'objectiu d'un Mercat Interior Europeu pel 1992.

El moment és delicat per cobrir les carències que clarament té l'economia espanyola per respondre amb èxit al procés indicat atès que li manquen per una banda les infraestructures indicades i precisa per una altra d'una renovació en els seus nivells d'inversió, comercialització exterior i incorporació de noves tecnologies. Per respondre adequadament es precisa d'un procés d'inversió pública i privada a molt curt termini que contrasta amb la situació present de l'economia espanyola caracteritzada per la inflació i el desequilibri exterior i pressupostari.

Conjuminar el procés vers el 1993, any en què finalitza el període transitori, en què ha d'ésser plenament operatiu el Mercat Interior Europeu amb una política restrictiva és certament difícil i una de les solucions a contemplar és un canvi radical en la política fiscal que realment promogui l'estalvi i la inversió, tot plegat amb una reorientació de les infraestructures allà on són més productives.

En aquest darrer cas cal que el govern espanyol reconsideri la seva tradicional posició que ha estat la de frenar la bona preparació amb les infraestructures adequades d'aquelles àrees que com Catalunya millor han respost al procés d'integració i millors resultats podien portar al conjunt de l'economia espanyola en el seu context europeu. En comptes d'això s'han retardat solucions en la permeabilització dels Pirineus, ample de via europeu i incorporació a la xarxa europea de trens d'alta velocitat i adequació de l'aeroport de Barcelona.

Es per això que en aquesta exposició presentem els punts següents:

1.- Balanç del procés d'incorporació de l'economia espanyola a la Comunitat Europea en els tres primers anys després de l'Adhesió i que s'ha fet sota el signe de la normalitat i el creixement.

2.- Anàlisi de les febleses aparegudes en el sector públic i en el sector empresarial.

En el primer destaca la manca en la preparació de les infraestructures adequades, en el segon es veuen les limitacions que hi ha hagut en àmbits com comercialització exterior i nivell tecnològic.

3.- Cal recordar que la data límit està a tres anys vista i que ara en aquesta segona etapa s'ha de fer en un marc econòmic més difícil que en els dels tres anys precedents.

El desenvolupament d'aquestes consideracions es basen en l'anàlisi de les dades de l'economia espanyola que s'apleguen.

L'ECONOMIA EN XIFRES

	UNITATS	DATA	ULTIMA DADA	VARIACIONS ANY ANTERIOR
PRODUCCIO I DEMANDA				
Producció industrial	1972 = 100	Juliol 89	164,0	3,3%
Consum d'electricitat	Milions kwh	Setembre 89	10.877,0	7,0%
Consum de ciment	Milers Tm.	Juny 89	2.461,0	22,6%
Matriculacions automòbils	Milers	Setembre 89	69,1	1,0%
OCUPACIO				
Nivell d'ocupació	Milers	2n. trim. 89	12.194,0	486 (a)
Nivell de desocupació	Milers	2n. trim. 89	2.555,0	-344 (a)
Atur registrat	Milers	Agost 89	2.455,0	-290 (a)
PREUS I SALARIS				
Índex de preus de consum	1983 = 100	Agost 89	156,8	6,8%
Salari de conveni Var.	% anual	Juliol 89	6,2%	
SECTOR EXTERIOR				
Exportacions	Milers dòlars	Acum.jul.89	25.204,0	6,4%
Importacions	Milers dòlars	Acum.jul.89	41.319,0	19,9%
Balança compte corrent	Milers dòlars	Acum.ago.89	(6.087,0)	-5.817 (a)
Reserves internacionals	Milers dòlars	Setembre 89	46.752,0	8626 (a)
Deute exterior	Milers dòlars	Juny 89	30.932,0	-685 (a)
Tipus canvi Pesseta	Pesseta/dòlar	30 oct.89	117,0	
FINANCES				
Crèdit sector privat	M.M. pessetes	Agost 89	34.020,0	20,0%
Oferta monetària (M4)	M.M. pessetes	Agost 89	40.467,0	14,6%
Interbancari 1 dia	% anual	30 oct.89	14,8	0,0 (b)
Interbancari 1 mes	% anual	30 oct.89	15,0	0,1 (b)
SECTOR PUBLIC				
Ingressos	M.M.pts.(acum.)	Setembre 89	6.583,0	13,8%
Despeses	M.M.pts.(acum.)	Setembre 89	7.562,0	12,5%
Superàvit/Dèficit (a)	M.M.pts.(acum.)	Setembre 89	(979,0)	4,9%

(a) Diferències absolutes amb els nivells assolits en les dates assenyalades

(b) Diferència setmanal

Nota: Totes les dades han estat actualitzades al 30/10/89

L'ECONOMIA ESPANYOLA EN EL CONTEXT EUROPEU DELS ANYS 90

Els anys noranta són l'any que ve. D'aquí a uns mesos ens trobarem amb tot d'anàlisi i de prediccions sobre com seran els anys noranta. Si examinéssim el que s'escrivia ara fa deu anys sobre la dècada dels vuitanta, quedaríem desscoratjats. No crec que aleshores ningú no preveïés que les coses anirien tan bé per a les economies més desenvolupades. Amb tot és un exercici que cal fer perquè també sobre aquesta base s'ajuden a redreçar les situacions més difícils com ha succeït en l'aplicació de les polítiques econòmiques dels anys vuitanta, i fins i tot s'encerta en determinats àmbits com va succeir amb la revista The Economist que recordo va predir la modificació del sistema soviètic en la línia que es començà a produir sis anys després.

En la darrera reunió de Davos es va tractar del futur de l'economia internacional, i l'opinió generalitzada dels experts presents era com expressava Raymond Barre, que "estem entrant en una nova fase de creixement a llarg termini, després de dues dècades d'estancament", lògicament aquest optimisme ha estat convenientment matisat adduint els problemes existents de desequilibris interns en l'economia nordamericana, el desfassament entre els països més rics i els més pobres, -tret aquest que s'accentua progressivament- i les tensions en el comerç internacional. En els factors més positius es destacà com ho feu Herbert Giersh de l'Institut pel Desenvolupament Econòmic Mundial de l'obertura dels mercats del bloc soviètic, el que pot arribar a significar un increment en dos punts del creixement mundial la propera dècada, un nou factor de creixement serà la mateixa realització del Mercat Interior Europeu.

En aquest procés de creixement, es destaca el predomini i l'exclusivitat de tres grans blocs internacionals: Estats Units, Europa i l'Est Asiàtic. Abans d'analitzar la posició de l'economia espanyola en aquest context, crec que és convenient aturar-se un moment aquí, i veure algunes xifres que espero ens seran útils per saber realment en quina classe de món estem i quina serà la nostra projecció en el futur de la propera dècada.

En el món hi ha aproximadament cinc milions d'habitants però set-cents intercanvien la meitat dels béns i signifiquen pràcticament la meitat de les exportacions i importacions que es fan a nivell internacional. Un 14 % de la població mundial, doncs, concentra la meitat del comerç internacional. Una projecció encara més forta es produeix a nivell de la producció, en concentrar el 65% de la producció mundial. Els nivells de renda són força elevats: 13.400 Ecus a la Comunitat, 21.300 als Estats Units, 15.000 al Japó i la distribució del Valor Afegit Brut força semblant amb una característica poc destacada, el Japó és l'economia més terciaritzada dels tres grans blocs econòmics.

Es a dir el món actual i previsiblement de forma més accentuada el dels noranta es caracteritza per una forta concentració de poder econòmic entre tres grans àrees, en el qual el perill més important existent com ha manifestat el ministre alemany d'Economia, Helmut Haussman, és que tot quedi reduït a aquestes tres zones. Aquest procés sembla que porti a l'extensió de la influència japonesa en el Sud-Oest asiàtic o l'ampliació de les relacions econòmiques entre la Comunitat Europea i els països de l'Est d'Europa més els de l'EFTA facilitada per la signatura de l'acord amb el COMECON i l'aplicació de contractes de cooperació bilateral com el ja establert amb Hongria entre d'altres.

Amb l'adhesió, l'1 de gener del 1986, a les Comunitats Europees, l'economia espanyola està definitivament compromesa a integrar-se progressivament i a participar en la gran àrea econòmica europea.

Als efectes de la integració en si sobre la nostra economia s'hi afegeix un segon procés dinàmic amb una incidència potser més intensa fins i tot: la realització del mercat únic europeu l'any 1993.

Prèviament a l'anàlisi directa dels efectes simultanis a l'Estat de l'adhesió i el mercat únic convindria recordar de forma sintetitzada quins són els objectius principals del mateix mercat únic europeu.

Objectius del Mercat Unic Europeu

Un repàs a l'Acta Unica i a allò que es deriva de les darreres reunions comunitàries permet de veure que el seu objectiu no és sinó el de fer realitat allò que ja pretenia el Tractat de Roma trenta anys abans, i que no s'havia pogut concretar en l'anomenat Mercat Comú Europeu. L'Acta Unica pretén de solucionar els problemes sorgits al llarg de la història comunitària, pel fet que en l'actualitat aquests impedièren l'avanç de la Comunitat.

Sota aquesta pretensió hi havia una consciència clara que o s'assolia un autèntic mercat interior europeu o es perdia a termini mitjà la possibilitat de competir amb les altres grans potències econòmiques del món occidental com ara els Estats Units i el Japó.

Amb aquest objectiu, el Llibre Blanc per a la realització del Mercat Unic elaborat per la Comissió de les Comunitats Europees concreta en unes 280 directives específiques les iniciatives legislatives que cal adoptar per a eliminar les barreres existents actualment i fer realitat el Mercat Unic.

A grans trets, les esmentades directives pretenen de concretar l'eliminació de :

- a).- les fronteres físiques intercomunitàries (duanes) i altres reglamentacions que les facin necessàries.
- b).- les fronteres tècniques derivades de l'existència de normatives i reglamentacions tècniques diferents d'un país a l'altre.
- c).- les fronteres fiscals a través d'una certa harmonització de determinats impostos.

Aquestes són barreres que el Mercat Comú no ha pogut eliminar (cas de les fronteres físiques), o no s'havia plantejat d'eliminar (cas de les fronteres fiscals), o que fins i tot han sorgit de l'afany proteccionista dels Estats envers determinats sectors, a fi de continuar protegint allò que el desarmament aranzelari havia desprotegit (cas d'una bona part de les fronteres tècniques).

Avantatges de la construcció del Mercat Unic

Sempre resulta difícil la quantificació dels beneficis que pot representar una decisió amb tantes connotacions com la que suposa el Mercat Unic Europeu; tanmateix, entre les principals conclusions de l'informe Cecchini, encarregat per la Comissió per tal d'avaluar precisament aquests avantatges, hom pot destacar :

- a).- la creació d'un potencial suplementari de creixement avaluat en uns 200 mil milions d'Ecus anuals, és a dir a l'entorn dels 30 bilions de pessetes, la qual cosa equival aproximadament al 5 % del PIB de la Comunitat dels dotze membres.
- b).- creació d'uns 5 milions de noves ocupacions.
- c).- disminució dels preus en una mitjana propera al 6 %.

L'esmentat nou potencial de creixement sorgiria de la racionalització de la producció, de la distribució, de la investigació, etc. que comportaria la desaparició de les barreres esmentades anteriorment entre els diferents Estats membres. Per exemple, i contemplant únicament costos directes, l'informe avalua els costos directes de les formalitats duaneres i dels tràmits administratius corresponents en un 1,8 % el valor de les mercaderies comercialitzades. Els costos derivats de les diferents reglamentacions tècniques vigents a cada país significarien prop del 2% dels costos totals dels productes, però podrien ésser molt superiors per a determinats sectors, especialment per a tots aquells relacionats amb els mercats públics, com ara els de defensa, transports i producció d'energia, o els de banca i assegurances.

Impacte de l'adhesió per a l'economia espanyola

La integració a la Comunitat Europea va implicar l'acceptació i l'aplicació d'Espanya de totes les polítiques comunes, i més en general del cabal comunitari. Les condicions de la incorporació van ser fixades en el Tractat i l'Acta d'adhesió que establien períodes d'aproximació i derogacions transitòries en nombrosos àmbits. Sota una perspectiva econòmica, comentarem dos aspectes que mereixen una atenció preferent: la integració en la unió duanera que ha suposat una profunda alteració dels fluxos comercials i la liberalització del règim d'inversions estrangeres.

1.- El comerç exterior espanyol

La integració en la unió duanera comunitària és un dels principals reptes a termini curt i mitjà, si més no, i ha significat l'inici d'un procés d'obertura comercial davant la Comunitat Europea, per una banda, i davant de tercers països en segon lloc. El procés de supressió dels drets aranzelaris en el comerç amb la Comunitat, d'adequació de l'aranzel espanyol a l'aranzel duaner comú, i de modificació dels règims fiscals i comercials adaptant-los a la normativa comunitària ha implicat, ja des dels primers mesos posteriors a l'entrada en vigor del Tractat i de l'Acta d'adhesió, una profunda alteració dels fluxos comercials dels anys anteriors de l'Estat espanyol. Així, al llarg d'aquests anys, s'ha produït un augment del dèficit comercial total espanyol -augment esmorteït en un principi per la reducció dels preus dels derivats del petroli- i, com a fet més rellevant, per una inversió brusca del saldo comercial amb la CEE, que esdevingué negatiu. En relació amb aquests dos efectes, cal esmentar també la notable concentració del comerç espanyol amb la CEE en detriment d'altres àrees.

2.- Les inversions estrangeres

Poc després de la integració a la Comunitat Europea es va constatar com el flux d'inversions estrangeres directes, ja sigui en empreses, sucursals o establiments comercials, augmentava sensiblement en comparació amb períodes anteriors. Aquesta tendència era en un principi determinada per les perspectives i la garantia que l'economia espanyola oferia a les inversions estrangeres: recuperació de l'activitat econòmica per damunt de molts països de l'OCDE, existència d'un mercat interior potencialment molt actiu - tant per la formació de capital com pel consum privat-, mercat de treball caracteritzat per uns costos salarials inferiors a la mitjana de l'OCDE, liberalització de la reglamentació sobre el comerç exterior com a conseqüència de l'adhesió a la CEE, dinamització progressiva del sistema financer i, amb tota evidència, per la mateixa liberalització del règim d'inversions estrangeres.

Posteriorment, en una segona fase s'ha afegit al flux anterior un corrent d'inversions a més curt termini motivades en part pels elevats tipus d'interès de la pesseta i per l'evolució a l'alça de la mateixa respecte de les altres divises comunitàries.

Evolució de les inversions estrangeres en empreses,
sucursals i establiments comercials a Espanya
(milions de pessetes)

	1985	1986	1987	1988
Inversions totals	280.084	400.902	727.279	849.500
Inversions de la CEE	ND	203.238	359.119	467.169
CEE / total (%)	ND	50,6	49,1	54,9

El flux d'inversions estrangeres ha permès reforçar i modernitzar l'aparell productiu en un moment certament decisiu. Convé assenyalar, per altra banda com, a part de l'evolució creixent d'aquest flux, augmenta també la importància de la CEE pel que fa a l'origen de les inversions, reafirmant així la nostra integració en aquesta àrea.

Els dos aspectes anteriors (comerç i inversions) són en definitiva una mostra de la interrelació de l'economia espanyola amb la Comunitat. S'observa evidentment l'existència d'un profund desequilibri que d'altra banda era, però, ben previsible sobretot a la llum de les ampliacions anteriors de la CEE.

En una segona aproximació de la nostra anàlisi convé examinar quina ha estat l'evolució general de l'economia espanyola després de l'adhesió, sobretot en comparació amb la Comunitat en el seu conjunt.

Els indicadors econòmics que comentarem seran concretament l'evolució real del PIB, la demanda agregada, l'índex de preus al consum i l'atur.

1.- Evolució del PIB

L'economia espanyola va ressentir-se molt durament del període de crisi de mitjans del 70 i de principis del 80. La vigília de la integració, l'activitat econòmica s'havia enlairat de nou a la majoria de països de l'OCDE i especialment a Espanya. Així, doncs, el PIB va passar a l'Estat de taxes de variació positives de 2,3 % l'any 85 al 5,2 % l'any 1987. La recuperació a la CEE ha estat més lenta passant d'un 2,5 % a un 2,9 %. Actualment ens trobem davant d'una desacceleració neta del creixement tant a Espanya com a la CEE: 4,7 % i 3,2 % respectivament l'any 1989.

Variació PIB real (%)

	1985	1986	1987	1988
CEE	2,5	2,6	2,6	2,9
Espanya	2,3	3,3	5,2	4,7

2.- Evolució de la demanda interna

Com en el cas de la variació del PIB les taxes de creixement de la demanda interna han estat entre 1985 i 1987 més elevades a Espanya que a la CEE, fins i tot en unes proporcions més àmplies. Les elevades taxes d'augment a Espanya, 8 % per exemple l'any 1987, reflecteixen tant l'esforç inversor com un augment notable del consum públic i privat. Tot això ha generat l'increment considerable de les importacions que s'ha comentat anteriorment.

L'any 1988 ha presentat també una desacceleració la demanda a Espanya i que es perllongarà l'any 1989.

Valoració demanda interna (%)

	1985	1986	1987	1988
CEE	2,4	3,9	3,9	4
Espanya	2,9	5,9	8,0	6,2

3.- Inflació

L'adhesió a la CEE va suposar un fre al procés de desacceleració de la inflació a Espanya a causa, entre d'altres factors, de l'entrada en vigor de l'IVA en compliment del Tractat d'adhesió.

L'efecte inflacionista de l'IVA ha estat estimat entre 2 i 3 punts sobre una taxa total, l'any 1986, del 8 % (contra 3,3 % a la CEE). El diferencial d'inflació entre Espanya i la CEE s'ha reduït successivament però encara roman massa elevat i les perspectives pel 1989 tampoc no són gaire esperançadores.

Evolució IPC %

	1986	1987	1988
CEE	3,3	3,1	3,4
Espanya	8,8	5,3	4,8

4.- Mercat de Treball

La regeneració de l'economia espanyola dels darrers anys s'ha traduït, amb el temps lògic de reacció, en un augment del nivell d'ocupació. La taxa d'atur ha caigut del 21,4 % l'any 1986 al 19,6 % l'any 1988. Malgrat la feblesa d'aquesta reducció, cal dir que s'ha produït una creació neta de llocs de treball, molt elevada que ha estat, però, compensada per un retorn al mercat de treball, sobretot de dones, davant les expectatives d'obtenir una ocupació.

CONCLUSIONS

L'economia espanyola està vivint sense cap dubte un intens procés de renovació i d'adaptació al context europeu en el qual s'ha integrat. Cal dir que aquest procés és especialment difícil per la simultaneïtat de reptes que es plantegen: l'impacte de l'adhesió en si i l'impacte de la realització del mercat únic europeu. En aquest sentit, determinades opinions apunten que la coincidència dels processos pot ser positiva fins i tot donat la pre-disposició dels agents econòmics a efectuar un esforç d'adequació. No obstant això, encara es detecten massa sectors, sobretot els "tradicionals" i aquells sense el revulsiu de la presència de capital estranger, que estan insuficientment preparats pel mercat únic europeu. En aquests casos convindrà que tant les empreses com les administracions actuïn com abans millor per a pal·liar les deficiències.

A nivell macro-econòmic, la situació es presenta també certament delicada. En primer lloc cal considerar com a positiva la integració de la PTA en el SME el passat mes de juny amb la qual cosa s'assegura una coordinació de la política monetària amb la de la resta d'Estats membres del SME. Això no farà sinó reforçar l'eficàcia de les mesures adoptables.

No obstant això, i tal com es desprèn dels darrers informes de l'OCDE i de la Comissió de la CEE es detecten certs desequilibris que podrien comprometre seriosament la preparació als reptes de 1993.

El primer desequilibri que ha estat comentat és el nivell d'increment de la demanda interna molt superior a l'increment del PIB. Aquesta situació es tradueix evidentment en un profund dèficit corrent -a causa de les importacions de béns i serveis- i en unes tensions inflacionistes persistents. La situació s'ha mantingut fins ara gràcies a les entrades de capitals que han equilibrat la balança de pagaments.

En segon lloc, i com ho ha reconegut molt recentment el Banc d'Espanya, caldrà reduir el dèficit públic fins gairebé suprimir-lo, això en el marc de la convergència de polítiques econòmiques en el si de la CEE.

Així, doncs, serà necessari un reajustament de l'economia espanyola, iniciat de fet abans de l'estiu, que hauria de comptar entre d'altres amb una reducció de la demanda pública i privada i una reducció necessària dels costos salarials. El gran repte serà situar-se en situació d'equilibri abans de la realització definitiva del mercat únic europeu per poder-lo afrontar amb èxit.